

Deel 17

Na het overlijden van Neeltje Kool in 1920 blijft het gezin nog een paar jaar in het huisje achter de werkplaats wonen. Het huisje was eigendom van Johannes Koene en zij zullen het van hem gehuurd hebben. Nelis en andere familieleden hebben ons verteld dat er een paar redenen waren om uit te kijken naar een andere woning. Ten eerste was het huisje erg vochtig vanwege de nabijheid van de Lee. Als de waterstand van de Lee hoog was, stond er al snel water in huis. In de woonkamer lag een houten vloer, maar door het vocht was de levensduur van zo'n vloer beperkt. Toen in 1997, vooruitlopend op de restauratie, alle vloeren in het huisje werden uitgegraven, bleek dat er meerdere houten vloeren op elkaar gestapeld waren. Als de vloer door verrotting weer aan vervanging toe was, werd er gewoon een nieuwe over heen gelegd. De vochtige atmosfeer in huis kan nooit gezond zijn geweest.

Rond 1920 werkten er nog een paar leden van de familie Bongaards in de timmerzaak van Koene, maar erg naar hun zin hadden ze het niet meer. Van de twee broers Bongaards die inmiddels overleden waren, werkte een zoon van Willem Bongaards (1839) nog steeds in de timmerzaak: dat was Andries (1877).

Ook een paar kinderen van Andries Bongaards (1844) hebben nog een blauwe maandag bij Koene gewerkt, maar dat was geen succes. Zij gingen uiteindelijk allemaal wat anders doen. De verhouding tussen Johannes Koene en de Bongaards familie was wat verkoeld geraakt en wat daar de reden voor is geweest is onbekend. Het is goed mogelijk dat de financiële afhandeling uit 1913 nog een rol speelde, maar het kan ook zijn dat de bewoning van het huisje achter de werkplaats de bedrijfsvoering van de timmerzaak in de weg stond. Koene moest het grote gezin altijd toegang verlenen via de poort naar achteren en misschien werd dat op den duur als storend ervaren.

In ieder geval werden de kinderen van zijn overleden zwagers Andries en Willem Bongaards, door Johannes Koene wat achtergesteld. Sommige familieleden vertelden later dat opa het leven als timmerman een beetje zuur werd gemaakt en dat zij om die reden wat anders gingen doen.

Het kan ook zijn dat de verhouding tussen Koene en huishoudster Janna de Mooij-Prins niet boterde. Zij nam zeker geen blad voor de mond. Janna was inmiddels met het gezin Bongaards vergroeid geraakt en zal absoluut voor de belangen van de kinderen opgekomen zijn. Of dat door Koene erg gewaardeerd werd, valt te betwijfelen.

Nelis vertelde ons ook waar het hele gezin een slaappleats vond. Moeder en de jongste kinderen gebruikten de twee bedsteden, maar alle oudere kinderen sliepen toen in de opkamer van het huis dat naast de werkplaats stond. Dat huis behoorde toe aan smid Arie Augustinus (1849). Rond 1915 woonde Arie daar nog samen met zijn vrouw Jacoba van Harmelen en waren hun kinderen inmiddels de deur uit en getrouwd. Zij zullen het hele woonhuis niet nodig gehad hebben en de opkamer aan de achterzijde mogelijk hebben afgestaan aan het jonge gezin van Neeltje Kool.

Maar het is aannemelijker dat deze opkamer al veel langer bij het woonhuisje achter de werkplaats hoorde of door de achterbewoners als slaapvertrek gebruikt werd. Want in de akte waarin de nalatenschap van Andries Bongaards en Magdalena Noordam in 1890 werd geregeld, omschreef de notaris de inboedel van de opkamer. Uit de opsomming van de inventaris blijkt dat er een tafel met vier stoelen stond, een glazen kast met glas en porselein, een withouten kabinet met drie waskommen, een veren bed en gordijnen, een hoektafeltje met een klein bureautje en heel opvallend de kleding van erflater Andries en die van erflatster Magdalena. Met deze informatie kunnen we de conclusie trekken dat vader en moeder Bongaards voor hun overlijden in 1888 en 1889 in deze opkamer sliepen.

Nelis kon nog precies vertellen hoe zij in die opkamer konden komen. Er was een deur tussen de bedstede en de werkplaats die naar een smal gangetje leidde en uitkwam in de opkamer. Dat is dus

de deur van de ruimte waar nu het keukentje is en de Cv-installatie hangt. Zijn verhaal klopte precies met de situatie zoals die nu nog aanwezig is. Alleen is het gangetje dichtgemetseld na de bouw van het nieuwe huis van Koene rond 1933. Volgens Nelis hadden de oudste kinderen daarvoor ook nog op de grote houtzolder geslapen. In de bijkeuken was er een kort houten trapje dat direct op de grote zolder uitkwam.

Toen moeder Neeltje Kool in 1920 overleed, waren de oudste zoon Andries Leendert en dochter Magdalena Neeltje al het huis uit en bleven er zeven kinderen over, samen met de huishoudster Janna de Mooij-Prins. In 1923 vertrok het gezin definitief naar een andere woning.

We zijn nu toegekomen aan de tien kinderen van Andries Bongaards en Neeltje Kool die allemaal in het huisje achter de werkplaats geboren en opgegroeid zijn. Wat is er van hen terecht gekomen en welke verhalen zijn er over deze kinderen bewaard gebleven. In de komende delen zullen we iets meer over hen te weten gaan komen. Van sommigen is er weinig bekend, maar van andere kinderen weten we juist weer heel veel. We volgen dit gezin op volgorde van leeftijd waarbij vooral de informatie van kinderen en kleinkinderen heeft bijgedragen aan deze artikelen.

In 1890 werd hun eerste kind geboren, Andries Leendert. Met zijn voornaam werd de traditie binnen de familie in ere gehouden om de oudste zoon Andries of Willem te noemen. Hij werd huisschilder; in sommige documenten ook wel verver genoemd. Hij trouwde in 1913 met Catherina van Nieuwkerk (1893) uit 's-Gravenzande en zijn in De Lier gaan wonen. In de keuken van De Timmerwerf hangt een foto waarop Andries Leendert met zijn jongere broertje Leendert voor de deur van de bijkeuken staat. Allebei in een schattig matrozenpakje en de foto is van ongeveer 1895. Andries Leendert overleed op jonge leeftijd in 1934.

Een achterkleinzoon van Andries Leendert Bongaards was de eerste en tot nu toe ook de enige die in De Timmerwerf getrouwd is. Op 26 april 2002 vond op de grote zolder het huwelijk plaats tussen Eric Bongaards en Simone Ruigrok. De gemeente De Lier had toestemming verleend om voor deze ene dag De Timmerwerf als huis van de gemeente aan te wijzen. Hiermee kon er dus ook formeel een huwelijk voltrokken worden. Het bestuur van De Timmerwerf wilde wel meewerken aan dit bijzondere verzoek en toevallig was de zolder beschikbaar tussen twee tentoonstellingen door.

Jan den Hoed